

Kirjat

Pääoma ja sen jakautuminen

Thomas Piketty:

Le capital au XXIe siècle.

Pariisi: Seuil, 2013. 970 s.

ISBN 978.2.02.108228.9.

Thomas Piketty: *Capital in the Twenty-First Century.*

Kääntänyt Arthur Goldhammer.

Cambridge: Harvard University Press, 2014. 696 s.

ISBN 978-0674430006.

Thomas Piketty'n laaja tutkimus pääoman dynamiikasta ja varallisuuden jakautumisesta on tehnyt hänestä kuluneen kahden vuoden aikana kansainvälisen tähden. Mielestäni *Le capital au XXIe siècle* saama suuri huomio on ansaittua. Massiivisen työn oikeudenmukainen esitleminen lyhyesti on tietysti mahdotonta, joten seuraavassa tyydyn kertaamaan lyhyesti kirjan pääväitteitä. Sanon myös pari sanaa sen ansioista ja sitä tarkastelleiden kriittisten kes-

kustelujen teemoista. Lopuksi pohdin itse Piketty-ilmiötä, joka on itsessään sosiologisesti kiinnostava: miksi juuri hänen esityksensä rikkaiden rikastumisen dynamiikasta saavuttaa kansainvälisen lehdistön ja poliitikkojen huomion? Sosiologiaa tai sosiaalipoliittikkaa seurannut ihminenhan olisi taipuvainen ajattelemaan, että Piketty'n käsittelemästä aiheesta on kirjoitettu parin viime vuosikymmenen ajan jo hyllymetreittäin.

Kaikkein yksinkertaisimmillaan *Le capitalin* suuri löydös on kaava $r > g$, jossa r tarkoittaa pääoman tuottoa ja g talouden kasvua. Mittavan empiirisen aineiston pohjalta Piketty yleistää, että matalan taloudellisen kasvun aikakausina – joita valtaosa maailmanhistorian aikakausista on ollut – pääoman tuotto tapaa olla suurempi kuin talouden kasvu. Tästä seuraa mekaanisesti, että ne, joilla on pääomaa, saavat koko ajan yhä suuremman osuuden talouden kasvusta. Elleivät esimerkiksi

sodat tai kriisit katkaise tätä kehitystä tai ellei sitä ohjata yhteiskuntapoliittisesti, pääoma kasaantuu harvoille. Euroopan 1800-lukua aina ensimmäisen maailmansodan alkuun asti leimasi tällainen kehitys. Sen sijaan Yhdysvalloissa samana aikana talous kasvoi erittäin voimakkaasti ja tavalla, joka historiallisessa katsannossa on poikkeavaa. Niinpä siellä pääomien kasautuminen ei ollut yhtä voimakasta. Myös maailmansotien shokkien jälkeinen talouskasvu Euroopassa oli historiallisessa katsannossa poikkeuksellisen suurta. Varsinkin kun monessa maassa oli omaksuttu progressiivinen verotus, eriarvoistumista pystyttiin estämään.

Piketty'n hyvin pitkä historiallinen näkökulma mahdollistaa kantaa ottamisen siihen, mikä on ”tavanomaista” ja mikä ”poikkeuksellista”. Niin Yhdysvalloissa kuin Euroopassakin tilanne on uudelleen muuttunut 1980-luvulta lähtien. Piketty ennustaa, että ellei kasau-

tumiseen puututa poliittisesti, kuluvalla vuosisadalla ollaan taas samassa tilanteessa, jossa Euroopassa oltiin sata vuotta sitten: taloudellinen kasvu on hidasta ja eriarvoisuus kasvaa; puolet väestöstä ei omista paljon mitään, vaurain kymmenen prosenttia omistaa lähes kaiken, ja rikkaimmalla yhdellä prosentilla on leijonanosa tästä viimeisestäkin kymmenyksestä.

Suhteessa rikkaiden jatkuvaan rikastumiseen Piketty'n kirja on tärkeä mutta myös ambivalentti, kuten arvioissa on tuotu esiin. Yhtäältä Piketty osoittaa, että kasautuminen ei ole väistämätön kohtalo vaan jotain, mitä voidaan säädellä, edistää tai pitää kurissa. Talous ei toimi omalakisesti vaan instituutioiden ja poliittisen säätelyn kautta, ja lisäksi siihen vaikuttavat sotien kaltaiset kriisit. Tämä Piketty'n empiirisesti perustelema väite on sosiologille tai antropologille selviö mutta ei ehkä kaikille taloustieteilijöille tai journalisteille eikä varsinkaan kaikille poliitikoille. Toisaalta *Le capital* väittää, että pitkällä aikavälillä vaurauden kasautuminen on kuitenkin normaalia. Kriitikot ovat esittäneet, että olisi pitänyt nähdä historialliset erot pintatason alla: vaikka pääoma tapaisi kasaantua, tämän taustalla olevat syyt ovat voineet vaihdella olennaisesti. Mikä tärkeintä, viime vuosikymmeninä kapitalismi on muuttanut

ratkaisevasti muotoaan: sekä pääoman laatu että sen kasautumisen tavat ovat erilaisia hyperfinansialisaation aikakaudella kuin ne olivat sata tai kaksisata vuotta sitten. Tässä yhteydessä Piketty'n olisi kriitikojen mielestä pitänyt keskustella itse pääoman lisäksi myös esimerkiksi luokan käsitteestä. Erityisen löysää on Piketty'n puhe kapitalismin ”laeista”.

Vaikka *Le capital* ei olisikaan käsitteellisesti kovin vahva, kuten kriitikot ovat moniulotteisesti tuoneet esiin, kirjan merkityksen arvioimisen kannalta tämä on mielestäni toissijaista. Ajattelen työllä olevan kaksi suurta ansiota. Ensimmäinen on sen aineisto, toinen sen synnyttämä keskustelu sinänsä.

Piketty on itse hyvin tietoinen ylikansallisen ja pitkän aikajakson kattavan tutkimuksensa erityisyydestä. Hän avaa aineistojensa avulla uudenlaisen mahdollisuuden keskustella varallisuuden jakautumisen dynamiikasta. Kirjan varsinaisen tutkimustehtävän sivutuotteenä Piketty onnistuu aineistoillaan hermistämään lukijan myös monille pienemmille asioille, joiden pitäisi olla ilmeisiä mutta jotka eivät ole. Piketty on yleisesti hyvä elävöittämään sitä, mitä mitkään numeroin kuvatut ilmiöt oikeastaan merkitsevät. Mainitsemisen arvoinen esimerkki koskee kaikkein

suurimpien amerikkalaisten yliopistojen rahoitustoimintaa: mittakaavaetujensa tähden ne pystyvät takaamaan ja jatkuvasti kasvattamaan akateemista ylivoimaansa. Jännittävä on myös pohdinta siitä, voiko Kiina valloittaa finansseillaan koko maailman. Aivan eri tasolla kiinnostava on tarkastelu, joka johdattaa kiinnittämään huomion kaikkein eniten omistavan 1%:n absoluuttiseen määrään. Yhdysvalloissa kysymys on neljästä ja puolesta miljoonasta ihmisestä, Suomessakin Kotkan tai Salon kaupunkien koko väestöä vastaavasta joukosta. Sosiologisesti huomionarvoista on, että selvästi muita vauraampia ja vaikutusvaltaisempia ihmisiä on näin paljon: he voivat eristyä muista ja elää lähes pelkästään kaltaistensa ympäröiminä. Ei siis ole ihme, että huippujohtajien käsitys tavanomaisesta elämänmuodosta voi olla hyvin, hyvin kaukana siitä, miten valtaosa väestöstä elää, ja että he voivat olla syvällisen ymmärtämättömiä sen yhteiskuntapolitiikan suhteen, joka muille olisi eduksi. Huomattavan rikkaiden ihmisten määrä ei siis vastaa lainkaan sitä populaaria mielikuvaa, jota vaikkapa Kristiina Halkolan laulu 20 perheestä on voinut tukea – onhan yksi promillekin suomalaisia noin 5500 ihmistä. Nämä pohdinnat ovat sivuseikkoja Piketty'n kirjan kokonaisuuteen nähden, mutta

kuten sanottu, sen ansiona on empiirinen runsaus, joka mahdollistaa oivalluksia mitä erilaisimpien ilmiöiden suhteen.

Empiirisen työn rinnalla kirjan toinen suuri ansio on sen synnyttämä runsas keskustelu itsessään. *Le capital* tarjoaa rikkaan aineistotaustan ja ajattelun kehikon, jota *vasten* on mielekästä pohtia sitä, miten talous oikeasti toimii ja mikä on oikeudenmukaista. Kommenttikirjallisuuden paljoudesta voi mainita vaikkapa Pekka Kososen tekstin (*Tiede & edistys* 3/2015), joka luo suomeksi erinomaisen katsauksen *Le capitalin* pääväitteisiin ja niiden ongelmiin. Toinen suosikkini on *Hau: Journal of Ethnographic Theory* -lehden keskustelunumero (1/2015). On kuitenkin odotettavissa, että kiinnostus Pikettyyn ei jää vain tällaisiin arviopuheenvuoroihin vaan että hänen kirjastaan tulee myös perehtyneen empiirisen tutkimuksen keskustelukumppani.

Piketty kirjoittaa pedagogisesti. *Le capital* on jäsennetty kiinnostavien ja suurten näkökulmien kautta niin hyvin, että teosta lukiessa sen massiivisuus ei lamaata. Vastoin tähänastisen vastaanoton luomia odoituksia *Le capital* ei kuitenkaan ole mitenkään poikkeuksellisen vetävä verrattuna yhteiskuntatieteellisen kirjoittamisen parhaan tason standardeihin.

Akateemisen taloustieteilijän tekstiksi se toki lienee epätavallinen viittauksineen kaunokirjallisuuden klassikoihin.

Mutta miksi kaikesta eriarvoisuutta ja talouden muodonmuutoksia käsittelevän kirjallisuuden joukosta juuri Piketty lyö läpi? Vaikka hän kirjoittaa sujuvasti, tämä ei yksin riitä syyksi. Parempi joskin yhtä riittämätön selitys on se, että hänen käsittelemänsä aineisto ja varsinkin sen määrä lienee taloustieteilijöillekin ainutlaatuinen. Sisällöllisesti on kiinnostavaa, että vihdoinkin oikeaoppisen taloustieteen kehityksessä on vertailevaa todistusaineistoa siitä, että varallisuuserot kasvavat ja että tämä on ongelma. Tälle on ”poliittinen tilaus”, mikä keväällä 2014 tuli selväksi viimeistään silloin, kun valtionvarainministeri Jutta Urpilainen totesi olevansa ”pikettyläinen”. Mutta eikö tuloerojen kasvu ole jo aiemmin tiedetty asia? Piketty on vakuuttava painottaessaan, että tätä ei ole tiedetty suhteessa tarpeeksi pitkään ajalliseen mittakaavaan.

Ajattelen, että aineiston erityisyyden ja esitystavan sujuvuuden rinnalla on olemassa kolmas, vähintään yhtä merkittävä syy Pikettyyn kirjan akateemista yleisöä laajemman suosion taustalla. Se liittyy *Le capitalin* suhteeseen oikeaoppiseen taloustieteeseen. Tätä

voi lähestyä Michel Foucault’lta lainatulla käsitteistöllä: Piketty tuo laadukkaasti esiin uutta *tietämystä (connaissance)* varallisuuden jakautumisesta ja sen historiasta, mutta hän ei millään tavalla kyseenalaista taloustieteen *tietoa (savoir)*. Toisin sanoen *Le capital* ei heiluta sitä hierarkkista kenttää, joka määrittää, mitä voidaan tietää tai mistä voidaan kiistellä, mikä on vakavaa taloudellista puhetta tai minkäluonteisen tiedon varassa pitäisi rakentaa toimintaa. Niinpä talouspoliittinen eliitti voi ottaa hänen tarjoamansa uuden tietämyksen *turvallisesti* käyttöönsä.

Huolimatta Pikettyyn kritiikistä yhä nippelisöityvää akateemista taloustiedettä kohtaan sekä hänen kunnioittavista kumaruksistaan sosiologian, antropologian ja sosiaalishistorian suuntaan hän on täysin sitoutunut taloustieteellisen ajattelun vallitseviin lähtökohtiin, esimerkiksi ajatukseen arvon synnystä. Tässä suhteessa *Le capital* eroaa sellaisista viime aikojen talouselämän perustaja käsitteleistä teoksista, joista on myös tullut hyvin suosittuja mutta jotka kuitenkin eivät ole saaneet aikaan samanlaista kuhinaa tärkeimpien vaikuttajien eli talouspäättäjäiden, -journalistien tai -tieteilijöiden keskuudessa. Keskenään niinkin erilaiset kirjat kuin Graeberin *Debt: The First 5000 Years* sekä

Hardtin ja Negrin *Empire* tai Callonin ja MacKenzien taloustieteiden ja -laitosten performatiivisuutta painottava tutkimusohjelma johtavat suoraan siihen, että talouskäytäntöjä ei pitäisi vain ajatella hieman toisin jonkin yksittäisen tietämyksen kannalta. Sen sijaan koko talouden tietämisen rakennelma tulisi muuttaa. Mikä merkittävintä, tämän seurauksena taloutta ei vain ajateltaisi toisin. Se pitäisi myös *institutionalisoida* toisin, *tehdä* toisin. Tämä on eri asia kuin tehdä talouspolitiikkaa nykyisestä poikkeavalla painotuksella – vaikka tämä painotus olisikin oikeudenmukaisuus, kuten se Pikettyllä on.

Turo-Kimmo Lehtonen